

Van de Voorzitter

Op 11 april organiseerde MIND Landelijk Platform GGZ, samen met Ypsilon en Naasten Centraal een landelijke Familiedag. Ruim 140 familieleden en naasten ontmoetten elkaar in een mooi programma.

Familie als Bondgenoot deed actief mee: de key note speech in het plenaire programma door ondergetekende en een workshop van Gijs Nooitgedagt, Aart Jan van der Lelij en Sil Hol. In deze Nieuwsbrief leest u daar meer over.

We zeggen het zo snel: familie als **bondgenoot**, maar wat betekent dat nu eigenlijk? “Bondgenoot” zijn, is dat iets anders dan “samenwerkingspartner”? Ik denk het wel. Dat heeft met de motivatie van de partners te maken, de mate van verbondenheid en betrokkenheid. Bondgenoten steunen elkaar door dik en dun, juist wanneer het tegenzit. Dan komt het erop aan elkaar vast te houden, niet los te laten en extra je best te doen.

Onze kleine vereniging is zo’n “bondgenootschap”. We steunen elkaar wanneer het tegenzit, bieden elkaar een luisterend oor.

We zijn extra gemotiveerd om onze ervaringen en kennis in te zetten voor een GGZ die zulke bondgenoten nodig heeft. In deze Nieuwsbrief leest u hoe en waar wij dat in het afgelopen halfjaar gedaan hebben.

Arie Kars
Voorzitter FAB

Samen werk van zorg(en) maken

Familiedag MIND 11 April 2026

Lezing Arie Kars

Samen werk van zorg(en) maken: Van samenwerking naar bondgenoot.

Arie Kars en Theo Hoedemaker

Op 11 april gaf Arie Kars een lezing tijdens de Familiedag die MIND organiseerde. Het motto van de dag was “Samen werk(en) van zorg(en) maken”. Een mooie samentrekking van woorden die goed weergaf welke dimensies in de samenwerking tussen de drie partners in de triade te zien zijn. In zijn bijdrage ging Arie op deze dimensies in en introduceerde hij het verschil tussen “samenwerken” en “bondgenoten” zijn.

De integrale lezing vind je in de volgen link: [Lezing Arie Kars](#)

Arie noemde in zijn lezing de 4 aspecten die voor familie en naasten belangrijk zijn:

1. Informatie;
2. Goede bejegening;
3. Ondersteuning;
4. Familie als bondgenoot;

Zijn verhaal over dat Bondgenootschap is hierna integraal overgenomen.

*Wanneer is die familie op dat microniveau (dat is de triade tussen patiënt, professional en familie) een Bondgenoot en van wie dan? **Iedere Bondgenoot is een samenwerkingspartner, maar niet iedere samenwerkingspartner is een Bondgenoot. Ik spreek nu met opzet over “Bondgenoot” en niet over samenwerkingspartner.***

In de literatuur over dit onderwerp lees je altijd over “samenwerken met naasten”.

Voor mij is “samenwerken” een meer zakelijke omschrijving van een relatie, met een specifiek doel en een beoogd resultaat. Wanneer je Bondgenoot bent dan heb je het over een sterke, vaak langdurige en persoonlijke verbintenis, gebaseerd op vertrouwen en gedeelde waarden.

We zijn geen Bondgenoot van onze naasten. Familiebanden bestaan of je het wilt of niet.

Bondgenoten word je omdat je dat wilt en daartoe besluit.

*Ik pleit voor een **bondgenootschap tussen familie en de hulpverleners.***

Professionals zetten zich in voor herstel van de patiënt, in al diens levensgebieden. Zij werken daarvoor samen met partners binnen én buiten hun eigen domein. Dat gebeurt in toenemende mate in de vorm van Netwerkgzorg.

*Professionals moeten **Bondgenoten** van familie en naasten zijn.*

Wat mogen wij dan van professionals als onze bondgenoot verwachten? En andersom, wat mag de professional van ons als bondgenoot verwachten?

*Ik heb dat hierboven al genoemd, in elk geval de 4 aspecten van die relatie. Maar het belangrijkste is denk ik dat de professional **achter ons staat en blijft staan.** Bondgenoten zijn gelijkwaardig, hebben begrip voor elkaar, steunen elkaar, komen elkaar tegemoet wanneer het even tegenzit, geven en nemen. Zo'n opstelling zal voor beide partners wel even wennen zijn. Het betekent ook dat je tijd moet willen investeren in de relatie, ruimte bieden aan de verschillende behoeftes en actief luisteren naar elkaars perspectieven.*

Elkaar dus écht zien en horen, over en weer. Dat is voor de professional makkelijker dan het lijkt. Een empathische werkhouding, herstelgericht werken, zowel naar patiënt als naar familie doet wonderen.

Voor familie ook wel even wennen denk ik. We komen vaak net uit een crisis, of zitten er nog middenin. Of we dreigen er weer in terecht te komen. Hollen of stilstaan, soms een sprint, meestal een marathon, altijd “aanstaan”, aangetast zijn, wanhopig, hoopvol, eenzaam en verlaten. We missen vaak kennis of informatie die nodig is om dezelfde informatiepositie als de professional te hebben.”

In het bondgenootschap ervaren de partners wederzijdse waardering en een actieve luisterhouding. Het kost ook tijd om dat bij elkaar te ontdekken en te ontwikkelen. Het vraagt vooral de wil van allen om die keus te maken. En het loont!

Workshop "gehoord, gezien en gesteund"

Aart Jan van der Lelij

Op de Familiedag van MIND verzorgde Familie als Bondgenoot de workshop "Gehoord, gezien en gesteund". Onder voorzitterschap van Arie Kars namen deelnemers deel aan een programma dat zowel inhoudelijk als persoonlijk diepe indruk maakte.

De workshop werd gegeven door Aart Jan van der Lelij en Gijs Nooitgedagt, beide leden van FAB en Sil Hol, die als systeemtherapeut het behandelarsperspectief toelichtte.

Twee werelden, twee benaderingen

Aart Jan van der Lelij, lid van de Expertcommissie Kwaliteit van Zorg en van de Kamer Familie en Naasten van MIND, opende met een presentatie over de fundamentele verschillen in de benadering van naasten tussen de somatische (oncologische) zorg en de GGZ bij ernstige psychiatrische aandoeningen (EPA).

In de oncologie is betrokkenheid van naasten vanzelfsprekend: vanaf het diagnosegesprek worden zij meegenomen in het zorgpad, met een casemanager als vast aanspreekpunt. Naasten fungeren als informatie-ontvanger, mede-ondersteuner en besluitvormingspartner. Het aanbod - van medisch maatschappelijk werk tot psycholoog en oncologisch inloophuis - is breed, maar wordt doorgaans pas reactief ingezet bij nood of op verzoek.

In de GGZ ligt het startpunt fundamenteel anders: betrokkenheid van naasten is afhankelijk van toestemming van de patiënt, wat een structurele privacybarrière vormt. Tegelijkertijd heeft de GGZ iets opgebouwd wat de oncologie mist: een eigen institutionele laag voor naasten, met de familievertrouwenspersoon (FVP), familieraden, familie-ervaringsdeskundigen (FED's) en het triademodel, waarin de naaste als zelfstandige actor met een eigen hulpvraag wordt erkend.

De centrale boodschap was helder: de oncologie heeft de naaste geïntegreerd in het zorgpad als vanzelfsprekendheid, maar mist een structuur voor naasten als zelfstandige partij. De GGZ heeft die structuur wél gebouwd, maar stuit op een fundamentele privacybarrière bij het startpunt. Daarnaast ontbreekt het vaak aan het nakomen van de gemaakte afspraken. Beide domeinen kunnen van elkaar leren - en de vraag blijft: hoe maken we van naasten echte zorggerechtigden?

De kracht van zelfbinding

Gijs Nooitgedagt deelde zijn ervaringen met de zelfbindingsverklaring - een instrument uit de Wet verplichte GGZ (Wvvggz). Vanuit zijn perspectief als ervaringsdeskundige maakte hij inzichtelijk waarom dit instrument waardevol kan zijn voor zowel patiënten als hun naasten.

Wat is een zelfbindingsverklaring?

Een zelfbindingsverklaring is een wilsverklaring die sinds 2020 is geregeld in de Wvvggz. Hierin geeft een patiënt in een stabiele periode aan welke vormen van verplichte zorg mogen worden toegepast wanneer het niet goed met hem of haar gaat en noodzakelijke zorg wordt geweigerd. Het instrument is vooral geschikt voor mensen met een wisselend ziektebeeld die eerder (verplichte) zorg hebben ontvangen. De patiënt houdt zo regie over zijn eigen behandeling: de "gezonde versie" van zichzelf beslist over de zorg voor het moment dat het ziektebesef wegvalt.

Een belangrijk voordeel voor naasten is dat zij als contactpersoon meer gewenste invloed krijgen op de situatie en betrokken en geïnformeerd blijven over de behandeling. Ook kan een zelfbindingsverklaring eenvoudiger zijn op te stellen dan een zorgmachtiging, wanneer de cliënt daar zelf voor kiest. Meer informatie is te vinden via het Informatiepunt Dwang in de Zorg (zoek op "Wvvggz zelfbindingsverklaring").

Kanttekeningen vanuit het behandelarsperspectief

Sil Hol plaatste vervolgens kanttekeningen vanuit het perspectief van behandelaren, waardoor een evenwichtig en compleet beeld ontstond van de mogelijkheden en beperkingen in de praktijk.

Levendige discussie

De workshop werd door de deelnemers als zeer nuttig en positief ervaren. De combinatie van een brede vergelijkende analyse, een persoonlijk ervaringsverhaal en professionele reflectie bood een rijke basis voor het afsluitende gesprek met de deelnemers. We kunnen als Familie als Bondgenoot voldaan terugkijken op een inspirerende middag die onderstreept hoe belangrijk het is dat naasten niet alleen gehoord en gezien, maar ook daadwerkelijk gesteund worden - in elke vorm van zorg.

Introductie cursus voor nieuwe leden Familie- en Naastenraden

Theo Hoedemaker

Familie en naasten zijn een vanzelfsprekende en noodzakelijke bondgenoot van zorgprofessionals. Die visie draagt Familie als Bondgenoot uit met onze ervaringsverhalen in onze bijdragen aan trainingen en workshops binnen GGZ-instellingen. Om die visie te kunnen vertalen in beleid en handelen is het werk van Familie- en Naastenraden van grote betekenis. Zij geven invulling aan medezeggenschap en belangenbehartiging.

Elke GGZ-instelling dient te beschikken over een Familie- en Naastenraad. De praktijk leert dat lang niet alle GGZ-instellingen een volwaardige Familie- en Naastenraad hebben. Soms heeft het binnen bestuur en management geen hoge prioriteit, soms is het gewoon lastig om mensen te vinden die actief willen worden in een Familie- en Naastenraad, soms is ook niet alle relevante informatie beschikbaar.

Op verzoek van de Kamer Familie- en Naastenraden, onderdeel van MIND, hebben Fred Balhuizen (ondersteuner MIND Kamer Familie en Naastenraden) en Theo Hoedemaker (lid FAB en voormalig voorzitter en lid Familieraad PG regio Rijnmond) in 2025 een Introductiegids voor nieuwe leden van Familie- en Naastenraden opgesteld. Hierin is informatie opgenomen over o.a. visies op gezondheid, zorg en herstel, richtlijnen en zorgstandaarden, het Familiebeleid, medezeggenschap en collectieve belangenbehartiging en het werken als Familie- en Naastenraad.

Op basis van deze Introductiegids is een workshop ontwikkeld waarin informatie gedeeld wordt en verkend wordt hoe ervaringskennis om te zetten in effectief handelen als medezeggenschapsorgaan.

Tijdens de Familie- en Naastendag van de Kamer Familie- en Naastenraden op 11 april verzorgden Fred en Theo een pilot van deze workshop. Op 28 mei wordt de workshop voor de eerste keer gegeven voor aspirant leden van Familie- en Naastenraden.

Impressie scholingsbijeenkomst Familie als Bondgenoot

Theo Hoedemaker

Drie keer per jaar houdt Familie als Bondgenoot voor haar leden een scholingsbijeenkomst. Soms nodigen wij externe sprekers uit voor een specifiek thema, soms delen we met elkaar als lotgenoten onze eigen ervaringen.

Sinds enige tijd is een aantal Familie-ervaringsdeskundigen (FED's) in dienst bij Antes lid van Familie als Bondgenoot. In onze bijeenkomst van 21 februari spraken we met elkaar over hun ervaringen en inzichten, opgedaan tijdens hun opleiding tot FED en hun werk binnen de verschillende divisies van Antes.

In ons gesprek werden o.a. de volgende zaken gedeeld:

- voor alle FED's is het eerste jaar een zoektocht naar een vaste en erkende positie binnen de divisies en naar een effectieve werkwijze: waar kan ik het meeste bijdragen met mijn eigen specifieke ervaringen en vaardigheden;
- de contacten met familie en naasten worden als zeer waardevol ervaren en nemen in aantal toe; daarnaast is sprake van een veelheid aan taken en werkzaamheden mede bepaald door de zorg die de divisie levert en de organisatie van die zorg;
- door hun zichtbare aanwezigheid en werkzaamheden, leveren de FED's een belangrijke bijdrage aan het in praktijk brengen van het Familiebeleid: door het informeren en ondersteunen van familie en naasten en door het inspireren en stimuleren van de zorgverleners.

Familie als Bondgenoot is zeer blij met de inzet en het werk van de FED's binnen Antes en verheugd dat nog dit jaar gestart gaat worden met het opleiden van een nieuwe groep FED's.

Ervaringen en kennis van FAB-leden doen ertoe

Theo Hoedemaker

Veel FAB-leden zijn op meerdere plekken actief in de wereld van de GGZ. Met hun ervaringskennis dragen zij op velerlei wijze bij aan het versterken van de positie van familie en naasten in de triade. De recente herziening van de Richtlijn en Zorgstandaard Bipolaire Stoornissen is hiervan een goed voorbeeld.

Richtlijnen en zorgstandaarden binnen de GGZ bieden vakinhoudelijke en op basis van wetenschappelijk onderzoek en ervaringskennis gebaseerde aanbevelingen voor een goede diagnostiek en behandeling van psychische aandoeningen. Richtlijnen zijn er voor de zorgprofessional. Zorgstandaarden bieden algemene aanbevelingen voor het voorkomen, herkennen, diagnosticeren en behandelen van psychische klachten en stoornissen en aanbevelingen hoe de zorg wordt georganiseerd. Daarmee zijn zorgstandaarden van grote betekenis voor behandelaren, patiënten én naasten. Richtlijnen en zorgstandaarden zijn te raadplegen op www.ggzstandaarden.nl.

Richtlijnen en Zorgstandaarden dienen periodiek herzien te worden om nieuwe kennis, inzichten en ervaringen te kunnen verwerken. Recent zijn de Richtlijn en Zorgstandaard Bipolaire Stoornissen herzien en geautoriseerd.

Plusminus, de vereniging die zich inzet voor mensen met een bipolaire stoornis en hun naasten, heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan deze herziening. Namens Plusminus zat Elisabeth Bakker samen met anderen in de Werkgroep Herziening. Elisabeth en Theo Hoedemaker (beiden lid van de FAB) maakten met andere naasten en patiënten deel uit van de Klankbordgroep die in verschillende fasen van het herzieningsproces inbreng en commentaar heeft gegeven op voorliggende documenten.

In de nieuwe Richtlijn en Zorgstandaard heeft het naastenperspectief een veel steviger fundament gekregen en wordt er ingezet op verbreding van herstel. Naast symptomatisch herstel is er nu ook aandacht voor persoonlijk en maatschappelijk herstel en eigen regie. Onderwerpen die ook voor naasten van grote betekenis zijn.

Een goede implementatie van de nieuwe Richtlijn en Zorgstandaard is van groot belang. Onderdeel hiervan is het actualiseren van de bestaande, door KenBis (Kenniscentrum Bipolaire Stoornissen) opgestelde Psycho-educatie training. Aan de KenBis projectgroep die hiermee aan de slag gaat zullen namens Plusminus Elisabeth en Theo als naasten deelnemen.

Mijn woord tegen het mijne: een film van Maasja Ooms

Gijs Nooitgedagt

Eind maart ging de documentaire/film 'Mijn woord tegen het mijne' over het horen van stemmen in bioscopen vertoond worden. Als voormalig stemmenhoorder mocht ik de preview bekijken en ik was heel benieuwd. Ik had al gehoord dat psychiater Dirk Corstens in deze documentaire niet alleen met de stemmenhoorder in gesprek gaat, maar ook met de stemmen van de stemmenhoorder. De stemmenhoorder is dan een soort intermediair. Dat is in deze film heel mooi, ook indringend, vastgelegd.

Het is boeiend en voor mij ook logisch dat de stemmen worden behandeld als gesprekspartners, in plaats van enkel als symptomen die onderdrukt moeten worden.

In de documentaire onderzoekt psychiater Dirk Corstens in zijn gesprekken met de stemmenhoorders vragen als:

- Waar komen de stemmen vandaan?
- Hebben ze verband met trauma of angst?
- Waarom zijn sommige stemmen vijandig of beschermend?
- Kun je leren samenleven met zulke stemmen?

Deze benadering heb ik in de twee jaren dat ik stemmen hoorde (een positieve stem en de duivel) sterk gemist. Mijn behandelaren gingen niet inhoudelijk in gesprek met mijn psychotische persoon. Dit was gebruikelijk omdat men dacht dat mijn situatie erger zou worden als men met mij in gesprek zou gaan, het zogeheten toedekken. Met als resultaat dat ik alleen stond terwijl ik in de loopgraven van een ronduit krankzinnige oorlog lag.

Mede door deze ervaringen ben ik ervaringswerker geworden. Sinds die tijd, vanaf september 2009, is geen cliënt/patiënt/lotgenoot psychotischer geworden door er met mij over te praten, tijdens of na de psychose. Opgeteld zijn mijn cliënten beter geworden in hun ziektebesef en hun ziekte-inzicht. Zo heb ik geleerd om aan de stemmenhoorder te vragen wat de stemmen zoal zeggen, en wil ik in de toekomst meer in gesprek proberen te gaan met de stemmen van de stemmenhoorder. Dat heeft de film *Mijn woord tegen het mijne* me geleerd.

Dat deze methode van in gesprek gaan met de stemmen niet altijd het gewenste resultaat oplevert, is voor een behandeling *an sich* niet ongebruikelijk. Maar de documentaire laat zien dat deze methode ook tot (hele) positieve resultaten kan leiden.

De documentaire won vorig jaar de prijs voor **Best Dutch Film** op het International Documentary Film Festival Amsterdam (IDFA) en kreeg veel lovende recensies.

De documentaire is voor 8,99 euro te bekijken
via: <https://picl.nl/films/mijn-woord-tegen-het-mijne>

Tot slot

Wie na lezing van deze nieuwsbrief meer informatie wil over wat de FAB kan betekenen voor de organisatie of het team waarin je werkt, neem dan contact op met Theo Hoedemaker, secretaris van het bestuur. Zijn mailadres is: theohoedemaker@hotmail.com

Wij wensen al onze lezers een mooie zomer.

Het bestuur van Familie als Bondgenoot:

Arie Kars, voorzitter

Theo Hoedemaker, secretaris

Aart Jan van der Leij, penningmeester

Mei 2026

Opmaak nieuwsbrief Joke Legerstee

Wat doet de FAB

- Traint zorgprofessionals
- Deelt ervaringsverhalen
- Stimuleert Familieparticipatie

<https://familiealsbondgenoot.nl>